

Dubravka Kolić

Državni arhiv u Zadru
R. Boškovića bb
Zadar

MJESNO STARJEŠINSTVO MAKARSKE (Imperiale Regia Superiorità locale di Macarsca) 1798.–1806.

UDK 930.253:34.07(497.5 Makarska)“1797/1806“+005.922:025.4

Stručni rad

Mjesno starješinstvo Makarske¹ prvostupanjski je upravno-sudski organ iz razdoblja tzv. Prve austrijske uprave u Dalmaciji (1797.–1806.). Iz zbirke ukaza i proglašenja neposredno iz arhivskih zapisa prikupljeni su podatci o djelokrugu, funkcijama, području djelokruga, hijerarhijskoj povezanosti i administrativnom ustroju institucije. Obradeno je arhivsko gradivo nastalo radom Mjesnoga starješinstva Makarske, prezentirani podatci o povijesti i smještaju arhivskoga fonda te o klasifikacijskom sustavu koji su primjenjivali službenici institucije.

Ključne riječi: austrijska uprava, Dalmacija, mjesno starješinstvo, institucija, arhivsko gradivo, arhivski fond, klasifikacijski sustav

1. Ustroj vlasti Prve austrijske uprave u Dalmaciji (1797.–1806.)

Odredbama mira potpisanoga 17. listopada 1797. između Austrije i Francuske u Campo Formiju, Austrija dobiva mletački dio Lombardije, Istru, Kvarnersko otočje, Dalmaciju i Boku kotorsku, čime je okončana stoljetna vladavina Mletačke Republike u Dalmaciji.

Teritorijalno je Dalmacija bila definirana odredbama Požarevačkoga mira 1718. godine. Nakon austrijske okupacije Dalmacije još u ljeto 1797., vojska je kratko imala svu vojnu i civilnu vlast isključivo u svojim rukama. Uprava i sudsko uređenje iz doba Mletačke Republike nije bilo dirnuto osim što je vrhovna komanda austrijske vojske sa sjedištem u Zadru vršila ulogu generalnoga providura.

Potkraj 1797. vladar, odnosno Dvorska komisija u Beču, započinje formiranje civilne vlasti u Dalmaciji. U Zadru se osniva područni ured Dvorske komisije u Beču – Carska Kraljevska dvorska komisija za Istru, Dalmaciju i Albaniju (*Cesareo regia aulica commissione per l'Istria, Dalmazia ed Albania*), na čelu koje se nalazi komesar za civilne poslove (u ispravama i proglasima na hrvatskom jeziku »Ces[arski] Krag[lski] Commissar«, a u onim na talijanskom jeziku »Ces. Reg. Commissario«, kojega također imenuje kralj, odnosno Dvorska komisija u Beču. Komesar i komisija čine središnju vlast, u čijoj su ovlasti bili uprava, financije i sudstvo u Dalmaciji, dok se u Boki kotorskoj i dalje zadržala vojna

¹ HR DAZD 44

uprava. Za prvoga komesara za civilne poslove u Dalmaciji imenovan je grof Raimondo Thurn. Spisi nastali radom komesara i Dvorske komisije čuvaju se u Državnom arhivu u Zadru (sign. HR DAZD 32).

Sljedeći važan korak u ustrojstvu viših organa uprave učinjen je 1. siječnja 1798. godine. Ukazom komesara Raimonda Thurna osniva se umjesto C. K. Dvorske komisije u Zadru Cesarsko kraljevska vlada u Zadru (*Ces. Reg. Governo in Zara*) za upravno-političke poslove, i Apelacijski sud za građanske i krivične sporove² (*Ces. Reg. Superior Tribunale d'appellazione in Zara*). Tom naredbom i tim činom započeo je proces odvajanja upravnih i sudskih poslova u vrhovnim organima pokrajine Dalmacije. U istoj je naredbi prvi put upotrijebljen naziv gubernator za prvoga čovjeka u pokrajini, u čijim je rukama sjedinjena sva političko-upravna i sudska vlast. Prvi gubernator pokrajine Dalmacije bio je grof Raimondo Thurn.

Početak rada na ustrojstvu prvostupanjске vlasti označuje prijašnja naredba izdana 17. prosinca 1797., koju je potpisao grof Thurn još kao C. K. Komesar, a kojom je naređena organizacija Prvostupanjškoga suda i Mjesnoga starješinstva (*Tribunale di prima istanza col nome di Superiorità locale*) za grad Zadar. Po uzoru na Zadar plan raspodjele cijeloga područja Dalmacije izvršen je u veljači 1798. na 20, odnosno 22 upravno-sudske teritorijalne jedinice nazvane »superiorità locale« (mjesno starješinstvo). Sjedišta mjesnih starješinstava bila su u mjestima Cres, Krk, Rab, Pag, Zadar, Nin, Novigrad, Skradin, Šibenik, Knin, Sinj, Trogir, Split, Klis, Omiš, Brač, Hvar, Korčula, Imotski, Makarska, Poljica i Metković.

Za svaku od tih jedinica izdan je poseban ukaz (*Editto*), koji je izdavao gubernator Thurn u ime vladara. Vjekoslav Maštrović u svojoj knjizi *Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću* kaže da bi primjeren naziv za takvu upravno-teritorijalnu prvostupanjšku jedinicu bio kotar, a jednako smatra i dr. I. Beuc.

14. veljače 1798. izdan je ukaz o osnivanju Mjesnoga starješinstva Makarske.³ Izdao ga je grof Raimondo Thurn obnašajući dužnost prvoga gubernatora pokrajine Dalmacije za prve austrijske uprave. U tekstu nema, kao ni drugdje u literaturi (Maštrović, Beuc), ukaza pobliže definiranoga teritorija što ga obuhvaća Mjesno starješinstvo Makarske, osim što znamo da na zapadu graniči s Mjesnim starješinstvom Omiša, na istoku s Mjesnim starješinstvom Imotskoga, na jugu s teritorijem Metkovića, a s morske strane s Mjesnim starješinstvima Hvara, Brača i Korčule. Mjesno starješinstvo Makarske djeluje do kraja 1806., nakon čega su Francuzi proveli novu upravnu podjelu pokrajine Dalmacije.

2. Mjesna starješinstva

2.1. Djelokrug, funkcije i područje djelatnosti

Prije spomenutim ukazom grofa Raimonda Thurna od 14. veljače 1798. o osnivanju Mjesnoga starješinstva Makarske reguliran je i djelokrug Mjesnoga starješinstva, koje osim upravnih funkcija, odnosno poslova vezanih uz funkcioniranje političkoga i privrednoga života na području Mjesnoga starješinstva te uz zaštitu »imovine i prava svake osobe pojedinačno« (citirano iz teksta ukaza od 14. veljače 1798.), ima i sudsku ovlast prvoga stupnja.

Mjesna starješinstva bila su, dakle, prvostupanjška upravna i sudska vlast u Dalmaciji. Sudski poslovi vrše se odvojeno od upravno-političkih. Rektor ili sudac upravitelj vršio je upravno-političke poslove, a prvi sudac prisjednik, uz pomoć drugoga prisjednika, sudske

² Raccolta di editti e proclami corse nel regno della Dalmazia, sv. 1, str. 52–54., Zadar, 1799.

³ Isto, str. 218–227.

poslove. Mjesno starješinstvo kao prvostupanjski sud mjerodavan je za kaznene predmete i građanske sporove ukoliko vrijednost spora prelazi 20 fiorina ili 240 dalmatinskih lira.⁴ S obzirom na običajno pravo u Dalmaciji, uglavnom je zadržana stara ustanova pomirbenoga suda (*Giudizio di pace – Giudizio arbitro*) i to u mjestima izvan sjedišta mjesnoga starješinstva, no u nekim slučajevima ima ih i u sjedištu. Taj je sud sudio strankama na svom području u sporovima do 25 fiorina ili 60 do 300 dalmatinskih lira,⁵ bez prava priziva, i to samo u slučajevima ako bi na to stranke pristale. Suce pomiritelje (*Giudici di pace*) imenovao je komesar u Zadru. Sporovi su pred tim sudom rješavani konačno, a u slučaju da stranke nisu pristale na besprizivnost, sudio je prvostupanjski sud toga područja, odnosno mjesno starješinstvo.

Područje mjesnoga starješinstva, tj. kotara, kako tu jedinicu nazivaju Maštrović i Beuc, dijelilo se na razdjelje (*riparti*), na čelu kojih se nalazio serdar (otud još jedan naziv za tu manju upravno teritorijalnu jedinicu – serdarija). Svaki je razdjel prema potrebi podijeljen u manja područja od jednoga ili nekoliko sela, na čelu kojih se nalazio harambaša, koji je kao pomoćnika imao vodnika i 2 čauša. Čauše, vodnike i harambašu birao je narod tako što bi serdaru predložio nekoliko kandidata od kojih bi on izabrao jednoga. Serdara je biralo plemstvo, a postavljao gubernator.

Gubernator Thurn nastojao je ustrojiti i definirati i izvršne organe uprave, kao što su trupe oružništva ili policije (*C. R. Guardia di Pulizia*), o čem je izdao naredbu 4. travnja 1798. godine. Na čelu policije na području jednoga mjesnog starješinstva nalazio se pukovnik.

Od tih službenika izvršne vlasti samo su pukovnik i serdar plaćani iz državne blagajne, ostali su kao naknadu za svoju službu bili oslobođeni nekih davanja. Pukovnik i serdar osim izvršne vlasti u određenoj su mjeri vršili i sudsku vlast u sporovima od 5 fiorina ili 60 dalmatinskih lira. Sud mjesnoga starješinstva (V. Maštrović: Kotarski sud) nije smio rješavati takve postupke zbog neznatne vrijednosti.⁶

2.2. Administrativni ustroj

U gore spomenutim ukazima imenovani su i prvi službenici prvostupanjske vlasti. Upravu mjesnih starješinstava sačinjavali su rektor ili sudac upravitelj (*rettore ossia giudice dirigente*) na čelu mjesnoga starješinstva, zatim dva ili više sudaca prisjednika (*giudice assessori*), jedan ili dva tajnika – kancelista (*protocollista registrante*) te asistenti i pisari. U Mjesnom starješinstvu Makarske ukazom od 14. veljače 1798. imenovani su: rektor ili sudac upravitelja – grof Jakov Ivičević (*Giacomo Ivichevich*), dva prisjednika – grof Antonijo Terzić (*Antonio Terzich*) i gospodin Petar Bastanović (*Pietro Bastanovich*) te sekretar ili kancelist – Gian Battista Varda, s obvezom da o svom trošku drži jednoga pomoćnika.

2.3. Povezanost s državnim i drugim ustanovama

Mjesno starješinstvo Makarske najviše je komuniciralo sa središnjim organom Pokrajine u Zadru – Carskom Kraljevskom vladom u Zadru. Osim Vlade kontaktiralo je s Fiskalnom komorom u Splitu,⁷ kojoj je dostavljao porezni novac prikupljen na svom

⁴ Maštrović, Vjekoslav: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1959., str. 36.

⁵ Isto, str. 37.

⁶ Isto, str. 38–39.

⁷ HR DAZD 53

području. Rjeđe je kontaktiralo s ostalim mjesnim starješinstvima i crkvenim institucijama (najčešće s makarskim biskupom). Najveći problem odnosa i veza ovoga organa predstavljaju kontakti Mjesnoga starješinstva Makarske s Glavnom upravom (*Soprintendenza*) u Vrgorcu, na čelu koje je bio glavni upravitelj (*Soprintendent*), Vojnom komandom Makarske i Uredom saniteta u Makarskoj, budući da se te institucije nigdje u dostupnoj literaturi ne spominju vezano za to razdoblje, pa ne možemo niti definirati njihovo mjesto u upravno-teritorijalnoj organizaciji. Moguće objašnjenje za Glavnu upravu u Vrgorcu nalazimo u knjizi dr. Ivana Beuca *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, gdje se u dijelu koji obrađuje širenje mletačkoga posjeda u Dalmaciji nakon sklapanja mira u Karlovcima 1699. kaže da je novopriopjeno područje podijeljeno na pet okruga (Obrovac, Knin, Klis, Sinj i Imotski), na čelu kojih je postavljen providur, a u Metkoviću i Vrgorcu soprintendent.⁸

Budući da se cijelo razdoblje Prve austrijske uprave u Dalmaciji može nazvati provizorijem, moguće je da je Glavna uprava u Vrgorcu s kojom pismeno komunicira Mjesno starješinstvo Makarske institucija iz mletačkoga razdoblja koju Austrijanci nisu stigli zamijeniti s novim organom. Ipak, to nije moguće sa sigurnošću tvrditi. Druga je mogućnost da je riječ o funkciji i organu Teritorijalnih snaga (*Forza territoriale*) koje djeluju u Dalmaciji od mletačkoga razdoblja do polovice 19. st., a ustrojstvo kojih je slabo istraženo.

3. Povijest arhivskoga fonda

Budući da je Mjesno starješinstvo u Makarskoj ujedno imalo i funkciju prvostupajnskoga suda, prema nekim dostupnim podacima jedna od pretpostavki jest da je daljnja sudbina arhivskoga fonda vezana za potomnju organizaciju sudstva, odnosno za arhiv Kotarskoga suda u Makarskoj i Okružnoga suda u Splitu.

Naime, Mjesno starješinstvo Makarske prestalo je postojati dolaskom Francuza, odnosno postojalo je još do kraja 1806. godine. Uspostavom Druge austrijske uprave u Dalmaciji 1814 dolazi do nove organizacije sudstva i uprave u odnosu na francusku upravu, a i na onu za Prve austrijske uprave 1797.–1806. Pokrajina Dalmacija više se ne dijeli na mjesna starješinstva, već na okruge, i to 1815. na pet okruga: zadarski, splitski, makarski, dubrovački i kotorski, da bi kasnije došlo do spajanja makarskoga i splitskoga okruga. Okruzi su se dijelili na općine.

Sustav sudova za cijelu Dalmaciju, koja sada uključuje i Dubrovnik i Boku kotorsku, određen je proglasom od 22. prosinca 1817., što ga je izdalo Prizivno sudište u Zadru nakon kraljeve odluke i dvorskoga dopisa od 18. lipnja 1817. Po tom je proglasu Prizivno sudište u Zadru (*Tribunale d'Appello e Superiore Giudizio Criminale*) vrhovni sud za Dalmaciju, a uz njega djeluju četiri prvostupajnska okružna suda (*Tribunali collegiali*): u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru. Osim njih postoje i 24 kotarska suda (*Preture*).⁹

Kotarski sud u Makarskoj, koji je na neki način pravni sljednik Mjesnoga starješinstva Makarske iz doba Prve austrijske uprave, u djelokrugu je Okružnoga suda u Splitu. Tijekom Druge austrijske uprave bilo je promjena u organizaciji sudstva, ali se odnos Okružni sud u Splitu – Kotarski sud u Makarskoj nije promijenio.¹⁰ Po toj su osnovi najvjerojatnije spisi Mjesnoga starješinstva bili svojedobno smješteni u Okružnom sudu u Splitu, premda na temelju dostupnih podataka u to ne možemo biti potpuno sigurni.

⁸ Beuc, Ivan: *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1969., str. 290.

⁹ Maštrović, V.: n. dj., str. 64.

¹⁰ Isto, str. 61.

Pregledom urudžbenih zapisnika C. K. gubernijalnoga arhiva nije utvrđeno postojanje primopredajna zapisnika za spise s područja Makarske, iako je očito da je do primopredaje došlo potkraj 19. stoljeća.

U urudžbenom zapisniku C. K. gubernijalnoga arhiva ili Arhiva starih spisa c. kr. Namjesništva u Zadru (*Archivio degli atti antichi, Archivio generale degli atti antichi presso I. R. Luogotenenza Dalmata*) za godinu 1889., pod brojem 3., od 7. siječnja 1889. evidentiran je spis kojim je Arhiv zatražio od Predsjedništva istoga Namjesništva u Zadru (*I. R. Presidenza Luogotenenziale Zara*) predaju spisa »starih arhiva Splita i Makarske koji postoje pri Okružnom sudu u Splitu« (*atti dei vecchi archivi di Spalato e Macarsca, esistenti presso i I. R. Tribunale Circolare di Spalato*). Spis je sačuvan. Iz njegova sadržaja još se može zaključiti da su spisi prethodno već bili dodijeljeni u djelokrug aktualnoga savjetnika Apelacijskoga suda u Zadru Alačevića te da je riječ o političkim spisima koji bi mogli imati »podjednako značenje za povijest i javni ili privatni interes«. Arhivist Böttner, koji je dopis potpisao, nadalje obrazlaže da bi sa stajališta smještaja i čuvanja bilo poželjno da spisi budu smješteni u Arhiv starih spisa. U spisu se Böttner poziva i na prezidijalni spis iz 1882. broj 2338, uvidom u koji bi cijeli problem oko preuzimanja ovoga fonda zasigurno bio jasniji, ali on nažalost nije sačuvan.

Naime, Prezidijalni spisi Namjesništva u Zadru, kao i spisi Registrature Namjesništva cjelovito su sačuvani samo do godine 1878. Od 1924.–1926. mješovita jugoslavensko-talijanska komisija obavila je popis i podjelu gradiva nužna za nastavak rada novih administracija. Spisi unatrag četrdeset godina proglašeni su operativnima, tako da je gradivo od 1. siječnja 1878. postalo predmetom diobe na kojoj je radila spomenuta komisija. Većina tih spisa pripala je Kraljevini SHS i bila prevezena na odredišta, uglavnom u Split. Mnogi od njih izgubljeni su ili stradali 1968. u požaru u tadašnjoj zgradi splitskoga arhiva, zvanog Kula, a smještenoj unutar zidina Dioklecijanove palače.¹¹

4. Sadržaj, sačuvanost i ustroj arhivskih zapisa

Ukazom od 14. veljače 1798. o osnivanju Mjesnoga starješinstva Makarske regulirana je i njegova sudska ovlast prvoga stupnja. Sudski spisi i sudski urudžbeni zapisnici Mjesnoga starješinstva Makarske nisu sačuvani. Na primjeru sačuvanih sudskih urudžbenih zapisnika Mjesnoga starješinstva Raba¹² vidi se da su sudski predmeti evidentirani u posebnim urudžbenim zapisnicima i po njima odlagani. Upravni spisi Mjesnoga starješinstva Makarske odnose se na upravu, ustroj nastave, kontakte s crkvom, komuniciranje s vojnim i policijskim postrojbama, opskrbu, privredu, plovidbu, poreze te na različite okružnice i naloge središnje Vlade u Zadru.

Gradivo Mjesnoga starješinstva Makarske (1798.–1806.) djelomično je sačuvano: upravni spisi postoje za svih devet godina, tj. za čitavo razdoblje djelovanja Mjesnoga starješinstva, međutim, u pojedinim godinama nedostaje veći broj spisa, dok su urudžbeni zapisnici upravnih spisa sačuvani za pet od devet godina. Kao što je već napomenuto sudski spisi i knjige (tj. urudžbeni zapisnici) u potpunosti nedostaju.

Gradivo je prije sređivanja obuhvaćalo 11 svežnjeva spisa i 6 knjiga urudžbenih zapisnika (*Protocollo politico*) za godine 1798., 1799., 1800., 1801., 1804. i 1806. Prilikom sređivanja gradiva utvrđeno je da podatci u urudžbenom zapisniku iz 1806. (broj, datum, kratak sadržaj, koji se upisuje u jednu od rubrika urudžbenoga zapisnika) ne odgovaraju

¹¹ Peričić, Šime: *Podjela zadarskih »Arhiva« između Italije i Kraljevine SHS (1924–1926)*, Arhivski vjesnik XXI–XXII/1978–1979., Zagreb, 1980., str. 357–373.

¹² HR DAZD 46

spisima za tu godinu. Da bi se utvrdilo kojem fondu urudžbeni zapisnik pripada, analizirani su podaci koje sadržava. Provjerom, tj. usporedbom podataka iz urudžbenoga zapisnika sa sadržajem odgovarajućih spisa, utvrđeno je da pripada Mjesnom starješinstvu Splita¹³ za godinu 1806., nakon čega je pridružen navedenom fondu.

Spisi su u svežnjevima bili složeni kronološki (po godinama), a unutar godine rastućim brojem, izuzevši 1806., kad su spisi od 28. veljače započinjali brojem 1.¹⁴ Budući da su spisi i dalje naslovljavani na Mjesno starješinstvo Makarske (*Alla Superiorità locale di Macarsca*), da su ih vodili isti službenici i na isti način, nije se pristupilo odvajanju te skupine spisa. A kako je za pet od devet godina, koliko je djelovalo Mjesno starješinstvo, sačuvan urudžbeni zapisnik – izvorno obavijesno pomagalo, koje korisniku omogućuje snalaženje među spisima, – činilo se opravdanim poštovati princip prvobitnoga reda, uz evidentiranje spisa koji nedostaju. Kod manjega broja spisa zbog oštećenja nije bilo moguće utvrditi urudžbeni broj, pa su smješteni na samom kraju godine unutar koje su spomenuti spisi zatečeni (odnosno na kraju arhivske kutije).

Novost koju na ove prostore uvodi Austrija jesu sudski i upravni urudžbeni zapisnici (*Protocolli degli esibiti politici o giustiziali*). Urudžbeni zapisnik upravnih spisa Mjesnoga starješinstva Makarske (*Protocollo politico dell' I. R. Superiorità locale di Macarsca*) bio je tiskani obrazac i sastojao se od 7 rubrika:

1. Redni broj podneska i referenta (Numero dell' esibito e del refferente)
2. Datum kada je predmet odaslan i kada je primljen (Giorno ed anno della data, e del presentato)
3. Ime i prezime pošiljatelja (Nome i cognome dell'esibente)
4. Pregled sadržaja predmeta (Contenuto sinoptico dell'esibito)
5. Izvadak iz zaključka ili rješenja po zahtjevu (Estratto del conchiuso, ossia risoluzione data sopra l'esibito)
6. Dan kad je donesen zaključak i kad je spis otpremljen (Giorno del conchiuso, e della fatta spedizione)
7. Broj fascikla i registrature (Numero del fascicolo, e della registratura).

Urudžbiranje primljenih i poslanih spisa ide pretežno strogo kronološki. Spisi Mjesnoga starješinstva Makarske u sedmoj rubrici urudžbenoga zapisnika dobivali su oznake rimskim brojevima od I–IX, a veći dio spisa istu oznaku nosi na poleđini spisa.

Osim u urudžbiranje spisa, austrijske vlasti su nastojale uvesti reda i u njihov vanjski izgled. Već 22. kolovoza 1797., odmah nakon okupacije, grof Giambattista Thurn, tajnik i upravitelj Kancelarije Dvorske komisije u Zadru (*segretario e direttore di Cancelleria*), objavio je Pravilo (*Normativo*) pisanja dopisa upućenih Dvorskoj komisiji u Zadru. Pravilo sadržava četiri točke koje upućuju na to što upućeni spis treba sadržavati izvana, čime tekst mora započinjati iznutra i čime završavati, nalaže da se tekst piše u stupcima i upozorava na potrebu jasna i precizna izražavanja te na kraju, u četvrtoj točki, objašnjava na koji način treba označiti upućeni spis s više dokumenata. Pravilo je namjenjeno poglavito mjesnim organima vlasti, ali i svima koji se obraćaju Dvorskoj komisiji, a ne žele se izložiti »opasnosti da im dopis bude zanemaren zbog nedostatka potrebnih formalnosti«. ¹⁵

¹³ HR DAZD 48

¹⁴ U veljači 1806. godine, nakon mira u Bratislavi, u Dalmaciji na vlast dolaze Francuzi.

¹⁵ *Raccolta dei editti e proclami ...*, sv. 1, Zadar, 1799.

Budući da se među spisima Mjesnoga starješinstva Makarske nije našao dokument koji bi razjasnio način na koji su spisima pridjeljivane oznake pojedinih kategorija (odnosno na koji su način spisi raspoređivani u skupine), da bi se otkrio ključ razvrstavanja spisa pristupilo se analizi i usporedbi sadržaja po nekoliko spisa iz svake kategorije od I do IX, ne samo na temelju zapisa u urudžbenom zapisniku, već i uvidom u same spise. Za svaki od tih spisa izrađen je opis koji sadržava većinu elementa od kojih se sastoji i upis u urudžbenom zapisniku. Na temelju toga izvršeno je uspoređivanje spisa koji nose istu oznaku i to uspoređujući kako sadržaj spisa, tako i ostale dijelove upisa spisa u urudžbeni zapisnik: referenta, pošiljatelja i izvod iz zaključka. Usporedbom tih podataka bilo je moguće zaključiti da su sadržaji na koje se odnose oznake navedenih kategorija I–X. približno sljedeći:¹⁶

- I** – funkcioniranje službe i kadrovska pitanja
- II** – vjerska pitanja i vjerske institucije
- III** – oglašavanje Vladinih uredbi i uredbi ostalih nadređenih organa uprave
- IV** – brodovi, pomorstvo
- V** – takse, porezi, Fiskalna komora u Splitu
- VI** – javni građevinski radovi, obrti
- VII** – crkveni prihodi
- VIII** – rudnik pakline Vrgorac
- IX** – upravni propisi.

Naknadnom provjerom isključivo sadržaja zapisa u urudžbenom zapisniku vezanih uz pojedine spise različitih kategorija, ti »pretpostavljeni« sadržaji u dobroj su se mjeri potvrdili.

Pobliža obrazloženja za sadržaje pojedinih kategorija, kao i naznake pojedinih odstupanja jesu sljedeća:

- Spisi kategorije I odnose se na funkcioniranje službe i kadrovska pitanja.
- Spisi kategorije II odnose se na vjerska pitanja i vjerske institucije.

– Za kategoriju broj III. utvrđeno je da je riječ o spisima koji su u kancelariju Mjesnoga starješinstva došli iz nadređenoga organa uprave (C. K. Vlada u Zadru, Vojna komanda Makarske), a koji sadrže podatke koje je nužno javno oglasiti.

- Spisi kategorije IV odnosi se na pomorstvo i brodove.

¹⁶ Do danas (u Državnom arhivu u Zadru) nije utvrđen propis po kojem je uređen registraturni sustav za Prve austrijske uprave. U radu *Razvoj sistemov poslovanja v spisi pri upravnih oblasteh do reforme pisarniškega poslovanja leta 1956.* (Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije; Letnik XVI, br. 1–2., Ljubljana 1993.) slovenskoga arhivista Jože Žontara stoji da je kancelarijsko poslovanje u svim austrijskim državama propisivala dvorska uredba od 26. svibnja 1786., kao jedna od mjera cara Josipa II., čiji je autor bio Viši činovnik bečkih središnjih ureda Joseph von Sonnenfels. Podrobnije je kancelarijsko poslovanje propisano u radnoj uputi o poslovanju državnih ureda (koji obuhvaćaju odjeljenje za primanje predstavlki, otpравништво i registraturu) – Patentbuch de Anno 1786. O registraturnim oznakama Žontar kaže da je u registraturi spis na zadnjem listu ili na polovici upotrijebljenoj kao košuljica dobivao oznaku koja se upisivala u zadnju rubriku urudžbenoga zapisnika. Spisi su se fascikulirali prema materiji, tako da su u istom predmetu u registraturi bili odloženi po kronološkom redu, koji je određen rednim brojem upisa u udružbeni zapisnik. Na početku svakoga fascikla ulagao se popis u kojem je bio zabilježen broj svakoga spisa kako bi se olakšalo traženje. Kad bi neki fascikl previše narastao, dijelili su ga, a svaki je dio dobivao svoj tekući broj i popis spisa na početku. Žontar nigdje u svom radu ne spominje da je postojao propisani popis vrsta predmeta (kategorija) koji je obvezivao službenike u državnim uredima da spise dijele baš na taj način, kao što je to slučaj za Francuske uprave ili Druge austrijske uprave u Dalmaciji. Gdje se navedeni Patentbuch čuva, iz članka se ne vidi.

Oblikovano: Grafičke oznake i numeriranje

– Spisi koji su svrstani u kategoriju V odnose se na takse, poreze i kontakte s Fiskalnom komorom u Splitu, osim jednoga koji također nosi istu oznaku, ali vezu s prethodnim nije moguće utvrditi.

– Uspoređujući spise kategorije VI, pojavljuje se sličan problem; od četiriju izdvojenih spisa tri se odnose na javne građevinske radove i troškove vezane uz njih, osim jednoga koji se odnosi na utvrđivanje prihoda koji ostvaruje neka gradska bojadisaonica (*tintoria*) – možda bi odrednica te kategorija trebala glasiti »građevinarstvo i obrt«.

– U kategoriju VII očito su svrstani spisi koji se odnose na crkvene prihode.

– Svi nasumce odabrani spisi iz kategorije VIII vezani su uz probleme vlasništva i poslovanja rudnika pakline u okolici Vrgorca.

– Za spise s oznakom kategorije IX postoji u rubrici urudžbenoga zapisnika »Izvod iz zaključka« (*Estratto del conchiuso, ossia risoluzione data sopra l'esibito*) napomena da se odlažu kao politički propis (*Normative politiche*).

Uvidom u spise i urudžbene zapisnike ostalih mjesnih starješinstava pohranjenih u Državnom arhivu Zadar te njihovom usporedbom, može se zaključiti da zajedničkoga načina fascikuliranja spisa nije bilo, već da bi ga oformili službenici pojedine kancelarije.¹⁷

Gradivo ostalih mjesnih starješinstava u DA Zadar nije sređeno, ali na temelju do sada pregledanoga i uspoređenoga može se zaključiti da su službenici u kancelarijama mjesnih starješinstava u Dalmaciji uveli novi austrijski sustav vođenja spisa uz pomoć upravnih i sudskih urudžbenih zapisnika, ali da, međutim, nije poštovan neki zajednički sustav kategorizacije spisa, barem ne na ovoj razini uprave.

U prilogu rada nalaze se popisi sadržaja za po nekoliko spisa iz svake kategorije kako bi se potkrijepio zaključak o predmetnom razvrstavanju spisa u kancelariji Mjesnoga starješinstva Makarske.

Spisi Mjesnoga starješinstva Makarske nakon sređivanja, zbog specifičnoga formata 27 x 19 cm (visina x širina), složeni su u 23 kutije, ručno izrađene u našoj radionici. U 24. kutiju, nešto veću od standardnoga A3 formata, smješteni su urudžbeni zapisnici jer nemaju tvrdi knjižni uvez. Kutije su označene jasnim i uočljivim brojevima.

¹⁷ Primjerice, urudžbeni zapisnik Mjesnoga starješinstva Splita (*Superiorità locale di Spalato*) (HR DAZD 48), koji je grješkom označen kao dio fonda Mjesnoga starješinstva Makarske, uopće ne sadržava oznake kategorija: posljednja je rubrika prazna.

Spisi Mjesnoga starješinstva Zadra (*Superiorità locale di Zara*) (HR DAZD 50) ima oznake kategorija, i to I–XV, i već se površnom usporedbom vidi da ne odgovaraju onima iz Makarske.

Za spise najvišega organa uprave tijekom Prve austrijske uprave, Dvorske komisije za Istru, Dalmaciju i Albaniju (*C. R. Commissione Aulica per l'Istria, Dalmazia ed Albania*) (HR DAZD 32) u posljednjoj rubrici urudžbenoga zapisnika nalaze se oznake I–VI. Jedino su spisi iz toga fonda i fizički odlagani u svežnjeve s tim oznakama, dok su spisi u prije spomenutim fondovima svi složeni raastućim brojem za pojedine godine, a samo u urudžbenom zapisniku i na poleđini spisa nose oznaku kategorije.

U Mjesnom starješinstvu Raba (*Superiorità locale di Arbe*) (HR DAZD 46) od dolaska Francuza do kraja godine sačuvano je više sudskih urudžbenih zapisnika (*Protocolli giustiziali*) i samo jedan upravni (*Protocollo politico*), i to za godinu 1806., kao što je slučaj i s jedinim sačuvanim urudžbenim zapisnikom Mjesnoga starješinstva Splita. Rubrike u potpunosti odgovaraju rubrikama ostalih urudžbenih zapisnika upravnih spisa u mjesnim starješinstvima, međutim u zadnjoj rubrici *Numero del Fascicolo e della registrazione* nailazimo na rimske oznake I–V. Sudski urudžbeni zapisnici sačuvani u fondu Mjesnoga starješinstva Raba imaju također sedam rubrika, ali drugačijih naslova. Ovaj podatak ističemo jer za Mjesno starješinstvo Makarske nije sačuvan niti jedan sudski urudžbeni zapisnik ni sudski spis.

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

Arhivsko gradivo Državnog arhiva u Zadru:

HR DAZD 44: Mjesno starješinstvo Makarske (1798.–1806.)

HR DAZD 251: Državni arhiv u Zadru (1814.–1973.)

HR DAZD 377: Miscellanea (XI–XX)

HR DAZD 386: Stampata (1608.–1959.)

Dopunski izvori:

HR DAZD 33: Vlada za Dalmaciju (1798–1806.)

HR DAZD 34: Dvorski komesar z Dalmaciju P. Göess (1802–1804.)

HR DAZD 35: Guverner Dalmacije barun T. De Brady. Prezidijalni spisi. (1804–1806.)

HR DAZD 39: Centralna blagajna u Zadru ([1871–1797.] 1797–1806.[1807–1809.]

HR DAZD 217: Prizivni sud u Zadru (1798–1815.)

Bibliografija

Monografije i članci:

Antoljak, Stjepan: *Predaja Dalmacije Francuzima (1806.)*, Rad JAZU, br. 288, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1952.

Beuc, Ivan: *Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945)*, Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1969.

Erber, Tullio: *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814.*, Società dalmata di storia patria, Venecija, 1990.

Foretić, Dinko: *Opći inventar Državnog arhiva u Zadru*, Zadar – zbornik, Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

Karlič, Petar: *Kraljski Dalmatin 1806–1810.*, Matica dalmatinska, Zadar, 1912.

Lago, Valentino: *Memorie sulla Dalmazia*, Stabilimento Grimaldo E. C., sv. 1, Venecija, 1868.

Maštrović, Vjekoslav: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u 19. stoljeću*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1959.

Maštrović, Vjekoslav: *Brodarstvo u Dalmaciji u Prvoj austrijskoj vladavini (1797–1806.)*, Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije u Zadru, Zadar, 1968.

Novak, Grga: *Prošlost Dalmacije*, sv. 2, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1944.

Novak, Grga: *Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom (1797–1814.)*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, str. 1–100., JAZU, Zagreb, 1940.

Oblikovano: Grafičke oznake i numeriranje

Novak, Grga: *Povijest Splita III*, Čakavski sabor, Split, 1978.

Peričić, Šime: *Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća*, Matica hrvatska Zadar, Zadar, 1998.

Peričić, Šime: *Podjela zadarskih »arhiva« između Italije i Kraljevine SHS (1924–1926.)*, Arhivski vjesnik, br. 21–22, str. 357–373., Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1978.–1979.

Pisani, Paul: *La Dalmatie de 1797 à 1815*, Alphonse Picard et fils, Pariz, 1893.

Šišić, Ferdo: *Kako je postao današnji pojam Dalmacije i pitanje sjedinjenja s Hrvatskom*, Almanah Jadranske straže, Split, 1927.

Usmiani, Ante: *Opći inventar Zadarskog arhiva iz 1828.*, Arhivski vjesnik, br. 19–20, str. 279–294., Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1976.–1977.

Periodika:

Kraljski Dalmatin, Zadar, 1806.–1810.

Novo doba, br. 298, Split, 1923.

Objavljeni izvori:

Raccolta de editti e proclami corsi nel Regno della Dalmazia, sv. 1–2, Zadar, 1799.

Prilog 1

Sumarni popis gradiva arhivskoga fonda HR DAZD 44: Mjesno starješinstvo Makarske (*Imperiale Regia Superiorità locale di Macarsca*) 1798.–1806.

I. Pomoćne uredske knjige

Broj knjige	Godina	Naziv	Raspon brojeva spisa
1.	1798.	Urudžbeni zapisnik upravnih spisa (<i>Protocollo politico</i>)	1–240
2.	1799.	Urudžbeni zapisnik upravnih spisa (<i>Protocollo politico</i>)	1–326
3.	1800.	Urudžbeni zapisnik upravnih spisa (<i>Protocollo politico</i>)	1–293
4.	1801.	Urudžbeni zapisnik upravnih spisa (<i>Protocollo politico</i>)	1–318
5.	1804.	Urudžbeni zapisnik (<i>Protocollo politico</i>)	79–862

II. Spisi

Broj arh. kutije	Godina	Raspon brojeva spisa
1.	1798.	1–130
2.	1798.	131–240

Broj arh. kutije	Godina	Raspon brojeva spisa
3.	1799.	1–130
4.	1799.	131–326
5.	1800.	1–130
6.	1800.	131–293
7.	1801.	1–150
8.	1801.	151–290
9.	1801.	291–362
10.	1802.	1–200
11.	1802.	201–290
12.	1802.	291–511
13.	1803.	1–240
14.	1803.	241–550
15.	1803.	551–750
16.	1804.	1–210
17.	1804.	211–400
18.	1804.	401–600
19.	1804.	601–805
20.	1805.	45–812
21.	1806.	1–120
22.	1806.	1–220
23.	1806.	222–544

Prilog 2

Izbor spisa iz fonda HR DAZD 44: Mjesno starješinstvo Makarske (*Imperiale Regia Superiorità locale di Macarsca*), 1798.–1806., radi ilustracije razredbenoga sustava, odnosno sadržaja na koje se odnose oznake I–IX naznačene na poleđini spisa i u rubrici br. 7 urudžbenoga zapisnika; svaka oznaka ovdje je zastupljena s po nekoliko spisa)

KATEGORIJA I (funkcioniranje službe i kadrovska pitanja)

Broj: 6

Datum slanja: 13. 03. 1799.

Pošiljatelj: Plemeniti gospodin Antonio Kačić Terzić – prisjednik (*assessore*), iz ureda

Sadržaj: Molba Vladi u Zadru za otpust iz službe zbog drugih obveza

Izvod iz zaključka: Proslijeđeno vladi uz popratni dopis.

Arhivska kutija: 3

Broj: 9

Datum primitka: 7. 01. 1799.

Pošiljatelj: Glavni upravitelj (*Soprintendente*) Vrgorca

Sadržaj: Obavijest svim harambašama »distrikta« da obrate pažnju na okružnicu Vlade broj 4602 od 17. 11. 1798., kojom se svima naređuje sudjelovanje u hvatanju optuženika.

Izvod iz zaključka: Isporučene su potrebne obavijesti.

Arhivska kutija: 3

Broj: 7

Datum slanja: 14. 01. 1800.

Pošiljatelj: Gospodin Petar Bastanović – prisjednik (*assessore*), iz ureda

Sadržaj: Obavijest Vladi u Zadru da u kancelariji nedostaju obrasci urudžbenih zapisnika za opće upravne spise (*Protocolli Pubblico politici*) i za sudske spise (*Protocolli giustiziali*) te tiskani dnevnici civilnih taksi (*Giornale a stampa delle Tasse civili*).

Izvod iz zaključka: Poslan je odgovarajući izvještaj.

Arhivska kutija: 5

Broj: 64

Datum primitka: 28. 03. 1800.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Obavijest da je gospodin Abbate Pietro iz Coste, generalni konzul u Dalmaciji i Albaniji kralja Sicilije, za svoga agenta u Makarskoj postavio gospodina Michelea Grubišića. Nalaže se Starješinstvu da se s tim upozna jer se konzularna prava ne protežu i na napuljske brodove.

Izvod iz zaključka: S drugim dijelom dekreta upoznat je Ured saniteta, a glede ostaloga o poduzetom je obaviještena Vlada.

Arhivska kutija: 5

Broj: 110

Datum primitka: 16. 05. 1800.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Okružnicom od 12. 04., broj 1593 upućenoj po članku 14. Grimanijevih sistematskih odredbi kojima se nalaže bilježnicima sklapanje ugovora o uporabi javnih terena, ovlašćuje se starješinstvo da izvrši nadzor spomenutoga članka (14) pod prijetnjom kazni propisanih spomenutim odredbama.

Izvod iz zaključka: Prihvaćen sadržaj i pokreće se izvršenje.

Arhivska kutija: 5

KATEGORIJA II (vjerska pitanja i vjerske institucije)

Broj: 2

Datum primitka: 25. 04. 1798.

Pošiljatelj: Dvorska komisija u Zadru

Sadržaj: Okružnica koja se odnosi na način i metode provođenja kršćanskoga vjeronauka, koji će se sastojati od triju predmeta.

Izvod iz zaključka: Proslijeđeno župnicima na terenu, oglašeno na misama u trima blagdanskim danima i oglašeno s trima oglasima

Arhivska kutija: 1

Broj: 99

Datum primitka: 23. 08. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Umjesto priložene molbe od 4. kolovoza moli se poštovani provincijal da potvrdi traženo u ovoj molbi svoje provincije.

Izvod iz zaključka: Vraćeno presvijetlom gvardijanu, da spis proslijedi nadređenom za religijske norme.

Arhivska kutija: 1

Broj: 27

Datum primitka: 27. 01. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Upozorenje Mjesnom starješinstvu Makarske da ubrza pozivanje svjedoka i hvatanje kradljivaca sedam stada ovaca na turskom teritoriju kako bi se izbjegli daljnji protesti turskoga komandanta u Ljubuškom.

Izvod iz zaključka: Dnevnim je izvješćem C. K. Vlada u Zadru upoznata s poduzetim.

Arhivska kutija: 3

Broj: 15

Datum primitka: 10. 01. 1801.

Pošiljatelj: Makarski biskup

Sadržaj: Popraćeno današnjom obavijesti dostavlja se zapisnik o saslušanju sačinjenom kod notara u ime monsinjora i u ime Kaptola upućen Njegovu Veličanstvu u svezi s političkim sporovima protiv Starješinstva i daje se na znanje da nema novih podataka.

Izvod iz zaključka: Odgovarajućom notom obaviješten o zaključku biskup i C. K. Vlada.

Arhivska kutija: 7

Broj: 221

Datum primitka: 4. 08. 1801.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Obavijest o odluci Porte o zabrani izvoza žitarica mjesnim starješinstvima Dalmacije iz Otomanskoga Carstva. Traže se detaljnije obavijesti budući da nije obaviještena vlada službeno, već je vijest došla od pravoslavnih svećenika iz Otomanskoga Carstva.

Izvod iz zaključka: Obaviještena Vlada odgovarajućim izvještajem sukladno traženju

Arhivska kutija: 8

KATEGORIJA III (oglašavanje Vladinih uredbi i uredbi ostalih nadređenih organa uprave)

Broj: 6

Datum primitka: 2. 05. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Naređuje se plaćanje karantene svakom carsko kraljevskom vojniku otpuštenom kući na bilo koje razdoblje, te se ponovno ograničava uvoz konja i kola.

Izvod iz zaključka: Oglasiti u gradu naredbe sadržane u dekretu, također po okolnim selima, te popraćene uputama pukovniku (*Collonello territoriale*), nakon toga obavijestiti Vladu i glavnoga upravitelja (*Soprintendent*) u Vrgorcu.

Arhivska kutija: 1.

Broj: 13

Datum primitka: 9. 01. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: C. K. Vlada u Zadru na traženje Generalne komande za Dalmaciju i Albaniju obraća se Mjesnom starješinstvu Makarska da javno oglasi imena osoba koje nisu bivši mletački vojnici, ali zbog povlastica nose uniformu. Ta je uniforma vrlo slična onoj koju nose pogranične postrojbe, pa je moguća zloupotreba.

Izvod iz zaključka: Izdan je potreban oglas, razaslan i oglašen na zidovima na uobičajenim mjestima.

Arhivska kutija: 3

Broj: 29

Datum primitka: 1. 02. 1801.

Pošiljatelj: Vojna komanda Makarske

Sadržaj: Današnjim dopisom na »ilirskom« i talijanskom poslani su Vladi tiskani članci 8. i 9.; službeno se traži njihovo objavljivanje i obznajivanje javnosti.

Izvod iz zaključka: Javno je u četirima primjercima objavljena vojna pritužba (*petizione*) i obješena na uobičajenim mjestima.

Arhivska kutija: 7

Broj: 101

Datum primitka: 7. 02. 1804.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Izvještaj u prilogu dekreta o izboru harambaše za Vrgorac Ivana Jelavića, od koga se zahtijeva naplata uobičajene takse od 3 fiorina.

Izvod iz zaključka: Dekret prenesen novom vrgoračkom harambaši kao što zahtijeva javna služba, te se zadužuje zapovjednik krajine da što je prije moguće skupi taksu.

Arhivska kutija: 16

Broj: 112

Datum primitka: 16. 05. 1800.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Nakon opravdanja bivšega suca dr. Klementa Ivaniševića koje je dao ovoj Vladi pod brojem 52, odlučeno je dekretom broj 1867 od 19. 04. da se spomenuti sudac otpusti iz službe kao što je učinjeno sa sudcem Ivanom Nemčićem, dekretom broj 614 od 15. 02. tekuće godine, čiji se predmet spaja s gore spomenutom dokumentacijom.

Izvod iz zaključka: Izvršeno sukladno naredbi.

Arhivska kutija: 5

KATEGORIJA IV (brodovi, pomorstvo)

Broj: 5

Datum primitka: 2. 05. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Propisuje se poduzimanje strožih mjera za hapšenje nekoga alfira (čin) Girolama Ceronea u mjestima ovoga djelokruga.

Izvod iz zaključka: Dane su potrebne upute uredima Saniteta, zapovjednicima Krajine, te ih se obvezuje na poslušnost Komandi.

Arhivska kutija: 1

Broj: 18

Datum primitka: 9. 01. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Upute centralne vlasti Mjesnom starješinstvu za postupanje s posadom broda savezničkih snaga

Izvod iz zaključka: Proslijeđeno uredima Saniteta i Komandi.

Arhivska kutija: 3

Broj: 137

Datum primitka: 22. 06. 1800.

Pošiljatelj: Jerolim Lukinović, Brač

Sadržaj: Današnjom naredbom zapovjedbom mu je, kako sam izlaže, da se svojim brodom u kraljevskoj službi otisne na put, prenoseći drva u Senj. Moli hitnu pomoć u svezi s tim transportom.

Izvod iz zaključka: Molba se prosljeđuje na višu instancu.

Arhivska kutija: 6

Broj: 37

Datum primitka: 19. 02. 1801.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Naređuje okružnicom broj 278:24 iz prošloga siječnja da se zbog hitne potrebe vojske Njegova Kraljevskoga Veličanstva za hranom animiraju trgovci vinom da u najvećoj mogućoj količini upute svoju robu u Veneciju, gdje će im biti plaćena po umjerenim cijenama. Uredi Saniteta trebaju se pobrinuti da gospodari brodova s takvim teretom svakako krenu u Veneciju, a ne u neku drugu luku.

Izvod iz zaključka: Izdane su potrebne naredbe Komandi, a primjerak je upućen i u ured Saniteta.

Arhivska kutija: 7

Broj: 176

Datum primitka: 5. 03. 1804.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Okružnica kojom se objavljuju propisi za navigaciju, posadu, potrebne dokumente za plovidbu u Trgovačkoj mornarici

Izvod iz zaključka: Objavljena i plakatirana obavijest.

Arhivska kutija: 16

KATEGORIJA V (takse, porezi, Fiskalna komora u Splitu)

Broj: 15

Datum primitka: 12. 05. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Naređuje se zaustavljanje triju drumskih razbojnika iz Sarajeva, njihovo hapšenje i ispraćaj do granice s Bosnom.

Izvod iz zaključka: Dane su potrebne upute dvama zapovjednicima (*Capi territoriali*); u slučaju njihove predaje treba obavijestiti Carsku komandu.

Arhivska kutija: 1

Broj: 55

Datum slanja: 1. 03. 1799.

Pošiljatelj: iz ureda

Sadržaj: Petar Bastanović, sudac prisjednik (*Giudice assessore*), šalje popratni dopis uz novac (porez za veljaču) Fiskalnoj komori u Split i Vladi u Zadar uz obavijest o utrošenoj sumi.

Izvod iz zaključka: Napravljena je popratna nota za 509:4 dalmatinskih lira C. K. Fiskalnoj komori i za Vladu u Zadru.

Arhivska kutija: 3

Broj: 108

Datum primitka: 17. 05. 1800.

Pošiljatelj: C. K. Blagajnik u Splitu

Sadržaj: Dopisom od 8. 05. dostavljaju se dvije novčane doznake primljene pod brojevima 87 i 92, a koje se odnose na upravne i civilne pristojbe. Ovim se potvrđuje primitak novca.

Zaključak: Proslijeđeno u Zadar prema propisima.

Arhivska kutija: 5

Broj: 38

Datum primitka: 19. 02. 1801.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Predaje se indosmanom (prijenosna mjenica, žir) broj 292. od 24. siječnja specifikacija za apelacijske takse (*tasse appellarie*) u iznosu od 18 fiorina. Spomenuti iznos upućuje se Fiskalnoj komori u Splitu uz obvezu vraćanja priznanice Vladi u Zadar.

Izvod iz zaključka: Naređena je brza naplata takse i upućivanje Fiskalnoj komori u Split uz odgovarajuću priznanicu Vladi.

Arhivska kutija: 7

Broj: 182

Datum primitka: 4. 04. 1804.

Pošiljatelj: C. K. Poreznik Battista Varda

Sadržaj: Dnevnom podneskom šalje se Fiskalnoj komori u Split prihod od upravnih taksi (*Tasse politiche*) prikupljenih u ožujku u iznosu od 135 dalmatinskih lira.

Izvod iz zaključka: Otpremljen je novac s odgovarajućim dopisom C. K. Fiskalnoj komori u Splitu i službeno zatražen uobičajeni odgovor.

Arhivska kutija: 16

KATEGORIJA VI (javni građevinski radovi, obrti)

Broj: 24

Datum primitka: 19. 05. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Nalaže se pažljiviji nadzor kretanja (razvoj) aktivnosti i rada dviju bojadisaonica (*tintoria*) radi utvrđivanja godišnjih primanja i razreza poreza po pravilima Kraljevske riznice.

Izvod iz zaključka: Morat će se provesti naloženi nadzor i nakon toga predati odnosne informacije; nalaže se pauza (*pausa intanto*).

Arhivska kutija: 1

Broj: 3

Datum primitka: 7. 01. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Nalaže se obnova tvrđave u okviru odobrenih troškova.

Izvod iz zaključka: Budući da je zima, nije moguće otpočeti naložene radove, te se traži odgoda.

Arhivska kutija: 3

Broj: 100

Datum primitka: 24. 04. 1801.

Pošiljatelj: Mario ? i Petar Petričević – zapovjednici i oružari sela Živogošće

Sadržaj: Ističu nužnost obnove ceste u njihovoj »komuni«.

Izvod iz zaključka: Priloženim dekretom odobrena je obnova kao i uvijek kad seljaci ne bi bili prisiljeni raditi izvan utvrđenih obveza (*»vilici non siano gravitati al lavoro fuori dal giunto«*).

Arhivska kutija: 7

Broj: 115

Datum slanja: 29. 02. 1804.

Pošiljatelj: Sudac upravitelj (*Giudice dirigente*) Šimun Kačić, iz ureda

Sadržaj: Prijedlog za priznanje odluke suda u predmetu pod brojem 660 od 22. istoga mjeseca budući da je vladina uredba broj 6828 od 10. 11. prošle godine, koja se odnosi na sudce mjesnih starješinstava i gradonačelnike, već u izvršenju.

Izvod iz zaključka: Informacija proslijeđena izvješćem sukladno odredbama C. K. Vlade.

Arhivska kutija: 5

Broj: 206

Datum slanja: 18. 04. 1804.

Pošiljatelj: iz ureda (Bastanović, prisjednik)

Sadržaj: Dostavlja se Vladi u Zadru specifikacija troškova za popravak kule i zatvora, oštećenoga jakom burom.

Izvod iz zaključka: Doznačeni su Vladi svi važni pokazatelji troškova na ocjenu i odobrenje.

Arhivska kutija: 16

KATEGORIJA VII (crkveni prihodi)

Broj: 174

Datum primitka: 25. 10. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Požuruje se ovo Starješinstvo da u roku od tri dana izvijesti vladu kakvo je materijalno stanje obitelji Čobarnić i Zovković, koje imaju kćeri na izobrazbi u samostanu Svete Marije u Splitu.

Izvod iz zaključka: Odogoda

Poslana tražena obavijest.

Arhivska kutija: 2

Broj: 177

Datum primitka: 9. 07. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Objašnjenje uz okružnicu od 15. 06. 1799., a koja se odnosi na neke iznimke od staroga godišnjeg davanja za Sveti grob.

Izvod iz zaključka: Dani su odgovarajući nalozi dvjema glavnim upravama. (*soprintendenze*)

Arhivska kutija: 4

Broj: 142

Datum primitka: 14. 06. 1800.

Pošiljatelj: Paško Kačić Miošić

Sadržaj: Dopisom od 13. tekućega mjeseca uputio je molbu, potkrijepljenu s dvama priložima, kojom moli C. K. Vladu da mu u skladu s ovlastima izda dozvolu za izgradnju odmorišta u selu Brist, koje će nositi ime svetoga Ante Padovanskoga.

Zaključak: Molba je odobrena, potrebni dokumenti stigli.

Arhivska kutija: 6

Broj: 94

Datum primitka: 18. 04. 1801.

Pošiljatelj: Ivan Kačić Stipić, harambaša sela Gradac

Sadržaj: Ovim se podneskom moli prosudba o zloupotrebi crkvenih prihoda u župnoj crkvi.

Izvod iz zaključka: Dekretom su propisane mjere a, b, c i d, kako bi se izbjegle zloupotrebe, i upućene zastupnicima (*procuratori*), upravitelju župne crkve (*Sindico della chiesa parrocchiale*) i zapovjedniku sela Gradac.

Arhivska kutija: 16

Broj: 113

Datum primitka: 5. 05. 1801.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Sukladno carskoj želji naređuje se Starješinstvu da se suzdrži od bilo kakva-djelovanja koje bi katedralnu crkvu primoralo održavati mise u carevu čast.

Izvod iz zaključka: Podnijeti daljnje izvješće Vladi.

Arhivska kutija: 5

KATEGORIJA VIII (rudnik pakline Vrgorac)

Broj: 92

Datum primitka: 13. 08. 1798.

Pošiljatelj: Nasljednici i sinovi grofa Stjepana Kačića i Mihovila Grubišića

Sadržaj: Odgovor gore spomenutih na traženje Vlade da plate koncesiju na rudnik smole u okolici Vrgorca. Podastiru na uvid investituru iz 1753. koja nikad nije bila opterećena nekim godišnjim davanjima.

Izvod iz zaključka: Popraćeno odgovarajućim izvještajem i proslijedeno Vladi.

Arhivska kutija: 1

Broj: 198

Datum primitka: 15. 11. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Pregledavši zahtjev nasljednika i sinova Stjepana Kačića i Mihovila Grubišića kojim se traži priznavanje prava na rudnike smole u okolici iz godine 1753., zaključuje se da treba predočiti investituru za rudnik pakline iz 1781. Trebaju ozakoniti davanja utvrđena tom investiturom.

Izvod iz zaključka: Obaviješteni su imenovani.

Arhivska kutija: 2

Broj: 236

Datum primitka: 27. 09. 1800.

Pošiljatelj: Glavni upravitelj (*Soprintendente*) Vrgorca

Sadržaj: Prijedlog da se u iskopavanje u rudniku uključe izbjeglice iz Turske.

Izvod iz zaključka: Nalaže se krajnje oprezno postupanje i obavještava Vlada u Zadru.

Arhivska kutija: 6

Broj: 274

Datum primitka: 2. 12. 1800.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Nalaže se poduzimanje mjera odmazde kao primjer i naređuje Vicesopraintendenci Vrgorac da privede posluhu don Marka Jelavića, vođu pobunjenika. Zadužuje se Mjesno starješinstvo da se pošteno zauzme oko naređenih radova za iskorištavanje rude i u slučaju novih neželjenih pobuna smjesta izvijesti Vladu na temelju njezinih odluka.

(Broj 248 iste godine odnosi se na isti predmet i ima istu oznaku – VIII)

Izvod iz zaključka: Pozvana je Vicesopraintendencia Vrgorca i naloženo joj je prethodno navedeno postupanje.

Arhivska kutija: 6

Broj: 215

Datum primitka: 1.08. 1801.

Pošiljatelj: C. K. Teritorijalna glavna uprava (*C. R. Territoriale sopraintendenza*)

Sadržaj: Izvještajem od 29. 07. ova C. K. Teritorijalna glavna uprava odgovara na službeni dopis pukovnika Francesca Danesea da se budno pazi na zaštitu kraljevskih interesa u predmetu rudnika pakline u okolici Vrgorca, da svi prijestupnici uhvaćeni na djelu budu uhapšeni i predani u postupak Vladi. Potrebno je angažirati tri ronde (seoske policijske jedinice) Gornjega primorja u skladu s donesenim odlukama za ovo područje.

Izvod iz zaključka: Naloženo je Teritorijalnoj glavnoj upravi da obnovi iste zapovjedi i maksimalno pazi da se izbjegne svaka prijevara državne blagajne.

Arhivska kutija: 8

KATEGORIJA IX (upravni propisi)

Broj: 128

Datum primitka: 22. 10. 1798.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Objašnjenje uz okružnicu o postupku s brodovima cisalpinske flote. Naime, zloupotreba kojom stari papini izaslanici (*Consoli pontefici*) zahtijevaju od cisalpinskoga brodovlja konzularna prava ukinuta je. Starješinstva su im dužna osigurati pristajanje po zakonu i normama postupanja prema prijateljskom narodu.

Izvod iz zaključka: Smješteno u »političke propise« (*Normative politiche*) u slučaju svakoga možebitnoga traženja.

Arhivska kutija: 1

Broj: 4

Datum primitka: 3. 01. 1799.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Dozvola Dvora da se tiska kratka obavijest kojom Njegova Svetost dodjeljuje milosti Kongregaciji Bezgrešnoga začeca sv. Marije

Izvod iz zaključka: Prepisano u registar Kongregacije i nakon toga odloženo među političke propise (*Normative politiche*).

Arhivska kutija: 3

Broj: 307

Datum primitka: 2. 12. 1799.

Pošiljatelj: C. R. Teritorijalna kapetanija (*Capitania Territoriale*)

Sadržaj: S izvješćem od 29. 11. prenosi obavijest o vinovoj lozi u selu Brist te obavještava o tvrdoglavosti i otporu dvaju preostalih zapovjednika sela. Nalaže im se da se vrate javnom posluhu prema dekretu Vlade pod brojem 293 (Dekret kojim se naređuje podnošenje izvješća o vrstama vinove loze koja se uzgaja na teritoriju ovoga starješinstva, nosi oznaku kategorije III).

Izvod iz zaključka: Obavijest je odložena među prethodne za ovaj distrikt, u norme.

Arhivska kutija: 4

Broj: 82

Datum primitka: 3. 02. 1804.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Uputa Vlade o nekim uvjetima za izdavanje putovnica

Izvod iz zaključka: Prepisano u registar među zakone/propise.

Arhivska kutija: 16

Broj: 125

Datum primitka: 6. 03. 1804.

Pošiljatelj: C. K. Vlada u Zadru

Sadržaj: Okružnicom broj 615 od 16. 02. prosljeđen je dekret od 6. 01., koji je donio ministar financija, a kojim je ovlastio zadužene službe da se izda još putovnica kako bi se skupilo dovoljno gotovine za neometanu trgovinu na austrijskoj obali (*Littorale austriaco*). Naređuje se redovito mjesečno podnošenje izvješća o izdanim putovnicama.

Izvod iz zaključka: Objavljeno javnim oglasom te je naređeno vođenje Registra normalija radi nadzora.

Arhivska kutija: 16

Sommario

IMPERIALE REGIA SUPERIORITÀ LOCALE DI MACARSCA 1798.–1806.

Dopo la caduta della Repubblica di Venezia nel 1797, la Dalmazia è soggetta al dominio austriaco. Questa è cosiddetta la Prima amministrazione austriaca in Dalmazia (1797–1806). In quel periodo sono state introdotte tante novità nel sistema del funzionamento amministrativo-giudiziario della provincia. Austria, sebbene gradualmente e cautamente, prende provvedimenti d'ammodernamento i quali sono già stati messi in meto negli sviluppati paesi d'Europa. A primo posto sta la distinzione del potere giudiziario dal potere amministrativo. Siccome si tratta d'un periodo molto breve, e siccome si operava prudentemente e gradualmente, la distinzione è stata eseguita solamente nei supremi organi d'autorità e ciò istituendo I. R. Governo e Tribunale d'Appello in Zara per le cause civili e penali. Le autorità giudiziali ed amministrative di prima istanza sono state separatamente istituite solo al territorio della Superiorità locale di Zara, e quel processo sarebbe stato probabilmente attonato anche nell resto della provincia se, a causa d'avvenimenti di guerra e dopo la pace di Presburgo, gli Austriaci non avessero dovuto ritirarsi dalla Dalmazia.

Questa opera che tratta la istituzione e gli atti della Superiorità locale di Macarsca è appunto un contributo al conoscimento delle autorità di prima istanza in Dalmazia durante la prima amministrazione austriaca. Dalla raccolta degli editti e proclami e direttamente dagli atti d'archivio sono stati ammassati i dati della giurisdizione, delle funzioni e della giurisdizione territoriale, dell'interdipendenza gerarchica e struttura amministrativa della Superiorità locale di Macarsca.

In base ad accertamenti degli atti d'archivio di quel periodo risulta che anche in quel settore l'amministrazione austriaca abbia introdotto i grandi cambiamenti. L'anno 1797. è in parecchio l'anno di grado zero per tutti che si occupano con i fondi d'archivio formati a causa di funzionamento delle istituzioni in Dalmazia. In luogo di modo di gestire gli atti fino allora, è stata introdotta l'attività nuova di cancelleria la quale sottointendeva l'uso dei formulari stampati dei protocolli. Solamente agli atti d'archivio di questo periodo si possa conseguente applicare la definizione del fondo archivistico la quale si trova negli attuali manuali archivistici, cioè un creatore – un fondo.

Il fondo archivistico della Superiorità locale di Macarsca è parzialmente preservato. Gli atti giudiziali e i protocolli mancano e non esistono i dati quando e in che modo sono stati messi da parte. Le circostanze della sistemazione di questo fondo in Archivio di stato in Zara è possibile ricostruire solo parzialmente. L'attenzione è stata dedicata al sistema di categorizzazione (classificazione) il quale applicavano gli impiegati della cancelleria di Superiorità locale di Macarsca. Affinchè si rinforzi la tesi che non fosse applicato un sistema comune in tutti gli organi amministrativi-giudiziari di prima istanza, ma che fosse istituito dagli impiegati delle diverse cancellerie e precisamente secondo i loro bisogni, è stata eseguita la comparazione degli fondi archivistici delle alcune diverse superiorità locali in Dalmazia.

Il proprio sistema della cancelleria di Macarsca è stato paragonato con gli argomenti degli atti archivistici della Superiorità locale di Macarsca e in conseguenza di questo è stata tirata una conclusione del schema di categorizzazione.

Parola chiave: *l'amministrazione austriaca, Dalmazia, la superiorità locale, l'istituzione, gli atti d'archivio, il fondo (d'archivio), il sistema di categorizzazione (classificazione)*